

8) DIALOG, MONOLOG A ŘEČ V DRAMATU

dialog – základní princip a vyjadřovací prostředek dramatu = přímá řeč + s **monologem** v dramatu dominuje
→ druhově se tak drama liší od prózy a poezie

- **střídání promluv (replik) dvou a více postav** → přímo či nepřímo vyjadřují své zájmy, názory a vztahy
- do dialogu → se promítají subjektivní postoje postav
- **dialog = trvalá oscilace mezi akcí a reakcí**

DIALOG → tvoří ho *účastníci* (mluvčí) + *dramatická situace* + *téma* (o němž se hovoří)

- *rozhovor dvou nebo více postav* – slovní komunikace mezi postavami
- *výměna informací při komunikaci* – divák má pocit, že přihlíží důvěrně známé formě při komunikaci
- *akcelerace napětí* – je důležitá proto, aby čtenář/divák byl zaujat

Jan Mukařovský → určil tři typy dialogu (dominance určitého typu vždy odpovídá určitému žánru dramatu):

- 1) **osobní d.** – vyzdvihuje vztah mezi účastníky hovoru (v dramatu dominuje) → *psychologické drama*
- 2) **situační d.** – dominuje vztah mezi účastníky hovoru a situací (např. pracovní hovor) → *akční žánry* (intriková komedie, fraška)
- 3) **konverzační d.** – soustřeďuje pozornost na dialog sám jako řetězec významových zvrátů (hovor pro hovor) → příznačný pro tzv. *konverzační nebo diskuzní hru*

jiné členění:

- 1) **podle počtu postav** – umožňuje rozlišit několik typů komunikace (rovnost, podřízenost, třídní a psychologické vztahy)
- 2) **podle rozsahu** – např. dialogy v klasicistním dramatu svou délkou často připomínají monology
- 3) **podle vztahu k jednání**

1) **veršované dialogy**

- inklinují k vyšší stylizaci (deklamaci) + často delší promluvy
- básnická stylizace spisovného jazyka (rytmizace, figury, tropy...)

2) **prozaické dialogy**

- rychlejší spád a těsnější vazba replik (přibližují se přirozenému charakteru a spádu reálné mluvy)
- využívají různých podob hovorové řeči lokálních dialektů, slangů a argotu

každá replika, promluva postavy → má vždy dva adresáty:

- adresát fiktivní v rámci světa hry (tj. jinou postavu)
- adresát reálný, divák

dialogy

→ vyjadřují vztahy mezi postavami, konfrontují jejich postoje

→ v absurdním dramatu – dialog výrazem diskomunikace (nedorozumění)

mimoverbální dialog – aktivita pohybová, gestická a mimická

MONOLOG = ucelený projev jediného mluvčího, samomluva postavy (opak dialogu)

Monolog je taková jazyková promluva, která přímo nevyžaduje bezprostřední, sobě přiměřenou a adekvátní verbální (příp. neverbální) reakci. Taková orientace v něm není „zakalkulována“ a je v něm potlačena informace spojená s předpokládanou reakcí partnera promluvy.

Jan Mukařovský: „*Jazykový projev o jediném účastníku aktivním bez ohledu na přítomnost nebo nepřítomnost účastníků ostatních, pasivních.*“

má partnera:

- 1) **v rámci hry** – nepřítomnou postavu, alter ego
- 2) **v rámci konzumu díla** – vnímatele (čtenáře či diváka)

řeči stranou → zvláštní forma monologu = mluvčí komentuje situaci a zveřejňuje své postavení v ní

- adresátem je pouze konzument díla
- postavy přítomné na scéně je vůbec neslyší

FUNKCE ŘEČI V DRAMATU

- 1) **komunikační** → dorozumíváme se, sdělujeme si informace
- 2) **charakterizační** → situace blíže specifikujeme, charakterizujeme

řeč v dramatu → má znakový charakter – je to řeč znázorňující promluvu/řeč postavy

lingvisté rozeznávají několik funkcí řeči:

1. **funkce informační či referenční** – řeč odkazuje k realitě, referuje o něčem
2. **funkce expresivní** – jakým způsobem se v promluvě zračí individuální rysy mluvčího
 - v některých epochách → celkový autorský styl dominuje (např. řecká tragédie nebo tragédie klasicistní)
 - jindy dochází k rozlišení pomocí jazykových prostředků
3. **funkce apelativní** – řeč je nástrojem působení na okolí → slovy přesvědčujeme, prosíme, rozkazujeme... – i v dramatu → zde posíleno v případě omezeného vnějšího fyzického jednání postav
4. **funkce fatická**
 - je zaměřena na samotné ustavení a udržení komunikačního kanálu
 - projevuje se např. oslovením, rétorickými otázkami a výzvami (Všimli jste si?), případně dotazy ověřujícími (Rozumíš? – Posloucháš vůbec? – Vnímáš? – Chápeš?)
 - tato funkce se v případě dramatického textu nijak zvlášť neproměňuje → většinou úzce spjata s funkcí informační, resp. v případě dramatu „kreativně zobrazující“
5. **funkce metajazyková**
 - řeč má schopnost reflektovat sebe sama, odkrývat svou vlastní strukturu a upozorňovat na ni
 - v dramatu je místem, kdy je metajazykové funkce výrazná, zejména slovní hříčka
6. **funkce poetická**
 - důraz na samotný materiál komunikace → jazykové znaky (využití verše a rýmu, rétorických figur (metafory, přirovnání atp.) → není samoúčelné, ale má sloužit rozvíjení dramatické situace a charakteristiky postav